

ЗАКОН ЛЕКЕ ДУКАЋИНА

Овде доносимо текст Закона Леке Дукаћина који је Валтазару Богишићу послао подгорички окружни капетан Јован Лазовић 1 децембра 1894, а о коме је реч у чланку др. Б. М. Недељковића, који такође доносимо у овом броју. Овај текст објављен је већ у *Записима*, XX, стр. 137—150; Цетиње, 1938. Овде је тај текст дат у облику у коме га је Лазовић доставио Богишићу, без икаквих коректура. Испред текста Закона налази се Лазовићево писмо Богишићу, које му је послао кад и Закон, а после текста Закона налазе се Лазовићева обавештења о чиновима код Арбанаса, и о предању о Лекину Закону. Препис са оригинала који се налази у Богишићевој библиотеци у Цавтату извршио је др. Б. М. Недељковић.

Господину Гну Министру Правде
В. Богишићу

Цетиње

Ево већ једваж испуних своје обећање, т.ј. прикупио сам све што сам могао докучит од Лекина Закона, и то што сам прикупио ево Вам шаљем данашњом поштом. Како што знате и сад су помућени одношаји на овамошњој граници између нас и арбанаса, те се отуд није могао нико добавит ради ове ствари, него ми је све ово причао Сокол Бацо пребјег из Груда, а то је истом један од арбанашкијех главара којему је добро познато њихово суђење. Према доказу Соколову ставио сам у 75 чланака то арбанашко суђење, а ако би по сад још што могао од тога прикупит и то ћу Вама послати. А што се тиче предања о постанку тога закона и о животу Лекину по којему се тај закон презива, о томе ми Сокол није знао ништа јасно казат, а прилика је да мало знаду о томе и друти арбанаси. Исто тако није ми знао Сокол ништа казат ни о томе, је ли тај закон био писмен или се устмено предавао с кољена на кољено; али ако је и био у почетку писмен изгледа да народ о томе не зна, нит се писменим њим служио, него устменијем, те су свакоме готово међу њима позната његова правила. То је обичајно њихно право, које прилика је, води почетак од Леке, т.ј. прилика је да је он томе обичајноме праву дао силу законску и због тога да се то зове његов закон. Турци тај закон зову Горски Закон, зато што се по њему суди арбанасима који живе по горским предјелима илити изван вароши. Турске власти једнако настоје да би законе своје државе увели међу арбанасима, а тај њихов закон да истисну, но арбанаси се томе одупиру и до сада су сачували ту привилегију коју им је, како они кажу, дала турска влада кад су подпали њеној управи. Сви арбанаси који нијесу у варошима држе се овога закона, али се они дијеле на неколике нахије, које имају засебне своје управе. Те овијех правила те сам ја покупио зна се чисто да се држе арбанаси који спадају у Малесију Скадарску и који имају

једнога Серђеда са сједиштем у Скадру. Ова Малесија пружа се од Скадра па до Миридите и од Миридите испод Проклетија до наше границе, а ту ће имат више од 10 баталеона војске.

До сад нијесам могао ову ствар свршити, јер осим другогачињело ми је што сам очекивао да се поправе одношаји погранични, те да могу што боље задовољит Ваше захтјевање; али пошто изгледа да ће се доцкан поправити одношаји то сад шиљем Вама ово, а ако што гођ више прикупим и то ћу Ви послати.

У осталом примите увјерење мог највећег поштовања с којимјем јесам

Ваш одани

Ј. Лазовић

1. — Закон Леке Дукађина

1. — Кад арбанас арбанаса убије, ако убица пане у руке суда онда не плаћа ни крв нити какве глобе, но га Царске власти суде по својима законима. А ако не пане у руке суда, онда он мора бјежати са своје куће, а арбанашки главари поћу му у вече код куће и вечерају од његова имања, па сјутри дан доћу још и глобари и изгоре му кућу и по који пут оштете му свеколико и друго имање, а по који пут ограниче се на саму кућу. Осим тога узму убици 3000 гроша и 24 овна глобе и ту глобу дијеле главари и глобари т.ј. два дијела узимају буљугбаша и главари а трећи дио глобари. Пошто то сврше, по који пут прећерају с куће убице и његову чељад, а вишаг чељад остају на имање, а само бјежи убица и други одрасли из његове куће.

2. — Забрањено је арбанасима убицу и његове рођаке који с њим бјеже примати у своје куће, али и то, рођаке у ријетко кад, па и ако бјеже с убицом а убицу вазда, и ко таквога прими у кућу, глобива се по онолико по колико се убица за свој злочин глобива.

3. — Ако својта убијенога убије истогачу убицу или другу мушку не одијељену главу из његове куће, онда с тијем се та ствар сврћује т.ј. тога другогачу убицу закон не кажњива, а и кућа првога убице повраћа се на своје имање. То се зове код арбанаса „освета“ или узео је крв.

4. — Догоди се по који пут да убица изради преко пријатеља да дође до умтра с бљизиком убијенога и у томе случају убица остави на вољу бљизици убијенога да му узму за крв што сами хоће. Но ријетко ко од њих у таквијема случајевима (узима) и потпуну крв, него му већином опросте свеколико. Пошто се тијем начином измири убица с бљизиком убијенога закон њега више ни сучим не кажњива.

5. — Уцјена крви мушке сад код Арбанаса 3000 гроша а женска 1500 гроша, а прије била је мања.

6. — Пошто ни власти не могу уватит све такве убице, нити их опет могу поубијати бљизике убијенијех, то кроз неколике године таквијех убица намложи се и одприлике сваке седме или осме године издаде се наредба из Цариграда, да се измире све крви, које су у току тога времена учињене. Те по тој наредби Серђеде с главарима

измири све такве крви по цијени наведеној у члану 5 т.ј. узму новце од убице и предају бљизици убијенога, пак онда издају убици карту, како је он крв подмирио. За ту карту и за труд Серђеда с главарима плаћа у таквијема случајевима убица по 400 гроша. Томе мирењу морају се подвргнути сви сродници убијенога, а вишач они не примашу од убице ништа за крв, а карту исто издају убици како су намиренени.

7. — Ако који од сродника убијенога убије преко тога умиратицу — или његова братственика, онда у томе случају кажњива се тај осветник глобом и свијем другим као и први убица, и увише Власт, више не наморава бљизику убијенога да се с осветником издари, но ако се они како сами не измире (:) остаје послје на вољу бљизици убијенога да осветника вазда ћера и, кад могне да га убије. Те тако у таквијема случајевима може дуго и дуго трајати непријатељство између таквијех кућа, и по више убистава бити и с једне и с друге стране.

8. — С општега гледишта казна је једнака за све хотимичне убице, само ако ко гођ од нужде убије човјека, главари гледају колико највише могу да казна буде лакша таквоме убици, и по што гођ му је лакше, али у главноме све се над њим изврши као што је напријед речено.

9. — Ако ко гођ нехотично убије човјека, па му убијени за живота опрости крв, убица се у таквоме случају не кажњива ништа. Исто тако ако убици опросте крв и сродници убијенога, ни у таквоме случају убица се не кажњива ни сучим. Али ако ни убијени за живота не опрости крв, нит његови сродници, поступа се на спрам убице истом као да је и хотимично убиство учинио, само и у том случају главари гледају и таквоме убици да је што лакше, као и оное што је и од нужде убио човјека.

10. — Кад Арбанас Арбанаса убије, па га без нужде још посијече и ножем, онда такви убица, сматра се два пута кривши од простота убице и постаје дужан двије крви.

11. — Кад би какав убица бјежући по народу улегао у чију кућу, па га у тој кући убио какав својта убијенога, тај убица није крив, јер је он узео своју крв. Но онај у чију је кућу њега убио стијем је увријеђен и он послје по обичају арбанашкоме, мора тога свећати, али ако за њега убије истог убицу, постаје дужан његовој својти крв, али га главари не кажњавају, јер се каже, да је убио за своју част.

12. — Случајно да се потрефи да дође Арбанас у свога пријатеља, а није никоме крв дужан, па се потрефи да га когођ убије у његовој кући, онај те је тај убијен у његову кућу, по арбанашкоме обичају мора свећати убијенога, али ако га освети, па рођаци онога те је погинуо у његову кућу изјаве да они пристају, да се пребије крв за крв, онда у томе случају осветник убијенога у његовој кући, нит остаје дужан својти убијенога крв, нит га главари што кажњавају. Но ако својта убијенога не би пристала да се пребију те двије

крви — једна за другу, у томе случају осветник убијенога у својој кући остаје дужан својти убијенога крв као прости убица.

13. — Потрефи се по који пут да се помире двојица закрвљених Арбанаса и то сами без суда, па у томе случају затражи у вријеме тога мирења убица јемчеве, да га својта убијенога неће више убити послјије умира, и јемчеви за то уљегу, а својта убијенога послјије освети тога свога убијенога, у томе случају јемчеви по арбанашком обичају, морају ћерат да убију тога осветника, али ако га они убију, своју част тијем поправе, а својти убијенога постају дужни крв, али главари такве осветнике ништа не кажњивају.

14. — Кад Арбанас убије некога на пут, а зна се да је тај ишао пут куће једнога свога пријатеља — или пак да је из његове куће ишао у тијем а случајевима по арбанашкоме обичају мора свећат тога убијенога онај пут чије је куће ишао, или из ње изашао, и у оба случаја ако га освети добија само лијепо име а постаје одговоран за крв својти убијенога.

15. — Кад погине ноћу или дневно какав Арбанас, те га неко из потаје убије, па пане сујма на некога, да је он то убиство учинио, а тај не би то признао, у томе случају одреде се 24 човјека из племена тога на којег је сујма — да га они оправдају, и ако се они би заклели да он није то убиство учинио, онда се с тијем тај оправда. А ако се ти 24 човјека не би заклели онда постаје тај кривац за то убиство.

16. — Кад Арбанас Арбанаса рани из пушке, глобива се онај те је кога ранио 1500 гроша и 12 овнова. А рањени или његова својта ћерају њега да убију исто као за крв, а кад дође међу њима до умира ако је тешка рана плаћа рањеноме полу уцјене крви, а ако ли је лакша рана спушта се цијена умира по увиђавности главара.

17. — Ако рањени прије умира рани свога убицу — или његова рођака не одијељена, онда иде рана за рану и тога посљедњег осветника главари ништа не кажњивају. Но случајно кад рањени свога убицу у освету убије на мртво, онда у томе случају он остаје својти убијенога дужан пола крви, а и главари га глобивају зашто је прећерао границу освете као и онога који кога рани, о чему је ријеч под (16).

18. — Кад Арбанас Арбанаса ножем рани и та се рана узимље као и пушчана и кажњива се како је речено о пушчаним ранама.

19. — Кад Арбанас Арбанаса удари другијем каквијем предметом без оружја, у томе случају главари кажњивају онога који је кога ударио по увиђавности с глобом од 500 до 1500 гроша. Ако је такви нападач оштетио удареноме руку, ногу или око — или ако је од ударца дуго љежао и потрошио се, плаћа му при умиру пола крви, као и при ранама од пушке и од ножа. А ако је мањи ударац плаћа му по увиђавности мање.

20. — Кад Арбанас направи незаконито дијете у томе случају он постаје дужан својти те женске пола крви, т.ј. кад дођу до умира

преступник плаћа полу крви својти те женске, али таквога преступника главари ни су чим не кажњивају, и дијете такви преступник мора примит у своју кућу, да га он издржаје. Но до умира такви преступник мора се чуват од својте женске, којој је он част нарушио, али пошто је то гадно дјело не може по народу од стида бјежат, него се највише савија код своје куће. А ако се потрефи да тога преступника убије својта женске, онда тај убица остаје дужан својти убијенога пола крви и кажњивају га главари као за пушчану рану.

21. — Ако ђевојка која је незаконито зађетинила рече некое да јој је он дијете направио, па тај не би признао, у томе случају одреде му се дванајест људи из племена да га они оправдају, и ако се они зајну да он није имао полнога сношаја мом (с том?) ђевојком, онда се о тијем он и оправда, а ако се они не мјгну на то заклет, онда тај постаје за то дјело кривац.

22. — Кад би арбанас силовао какву женску, и у томе случају плаћа њеној својти 1000 гроша за повреду части, а главари глобивају таквога преступника по 500 гроша и по шест овнова.

23. — Случајно да би својта те женске убио преступника, он подпада дужником цијеле крви, и главари га кажњивају као простого убицу, стога што није ту ствар судскијем путем тражио.

24. — Кад арбанас остави вјереницу којој је био унапријед дао прстен и још новаца, он не подпада никаквој одговорности, али губи све оно што је до тадар дао био вјереници.

25. — А кад вјереница остави свога вјереника, онда својта те ђевојке постаје дужна томе вјеренику крв — ако се би она за другим удала, а ако се не би више удавала те би њен род за то дао јемчеве онда њена својта не остаје дужна вјеренику крв, само му поврате оно што је вјереник на просидби ђевојци дао.

26. — Кад би се таква вјереница за друтијем удала, ако вјереник не убије кога за то од њене својте, но дођу до умира, онда својта ђевојачка мири вјеренику уцјену женске крви.

27. — Кад арбанас арбанасу украде што гођ, а оба су из једнога барјака илии племена, па се лупеж пронађе, онда лупеж плаћа покраденоме осам пута више но што је та његова ствар вријеђела, т.ј. ако му украде коња враћа му осам за једнога, а тако и све друго. Поврх тога узимају главари лупежу глобе према томе колика је крађа, т.ј. од 500 до 1000 гроша.

28. — А кад је покрадени из једнога а лупеж из другог барјака или племена, онда лупеж плаћа покраденоме његову ствар двапута више но што је ваљала т.ј. ако му је украо коња враћа му два за једнога. У томе случају лупеж се не глобива, само плаћа путнине и главарима кметовштину. Но бива да барјаџи претходно уговоре колико ће узимати глобе лупежима који би крали из једнога у други барјак, и та одређена претходно глоба зове се код арбанаса „незер“ и послѣје тога уговора докле истог не обатале сви лупежи који краду из једнога у други барјак плаћају преко онога што је горе речено још и тај „незер“.

29. — Но кад арбанас арбанасу украде штотођ из куће, из обора или из торине, онда се то код њих каже, разбио му је кућу, обор или торину, и преко онога што је речено у предидућијем тачкама 27 и 28 плаћа још ради само тога глобе 500 гроша.

30. — Ако ли би арбанас украо што у туђој држави као н.п. у Црној Гори враћа само главну ствар и ни су чим се не кажњива изузимајући случаја ако је претходно учињен био с том државом уговор и одређен за то „незер“ као међу барјацима, а у тијема слушајевима плаћа лупеж према уговору и „незер“.

31. — Кад се арбанасу нешто украде, па он посујма на некога, да му је он то украо дужан му је тај, те он на њега посујма, понудит да га оправдају људи из његова братства, т.ј. да му се зајакну у цркву да он није украо ту његову ствар, и то они људи које изабере онај те му је украдена ствар, па ако се ти људи би заклели, онда се и оправда онај те је пануо био под сујмом, а ако се не би ти за њега могли заклети, онда он мора плаћат, па и да није украо ту ствар.

32. — Но ако не би онај те је на њега пала сујма стио тијем начином себе (себе) да оправда, онда позивају главаре и главари нареде оное на којег је сујма да се подвргне правдању. Те у томе случају бира покрадени најпоштеније људе из братства онога на кога он сујма, а ће који пут и сами главари бирају те људе, и ако се они зајакну да није тај те је под сујмом украо ту ствар, онда се он с тијем и оправда, а не могу ли се они за њега заклети онда плаћа.

33. — Бива да неко са стране насочи, на некога покрадену ствар и у томе случају сок мора изаћи пред два поштена човјека, и то тајно, да нико за њега без те двојице не знаде — а те сок — бира, али мора изабрати најпоштеније људе, па пред њима одкрије ствар и ако буде погодио, те га ти двојица бише вјеровали онда онај на кога је он ствар насочио мора плаћати покрадену ствар, глобу и соџбину соку. Но ако соксв доказ би био такав, да га они двојица не могу вјероват, онда у томе случају сок мора плаћат покрадену ствар ради тога што је покраденога навео на права човјека.

34. — Случајно да они двојица пред којима је сок изашао не би мотли ријешит нит да је истинит — нит неистинит соков доказ, у томе случају у зговору са соком бирају они још два човјека те се и њима то покаже, па на коју страну, ти двојица тегну, тако и остаје, т.ј. они рјешавају јели истинит — или неистинит његов доказ.

35. — Но ако онај те се на њега сочи ствар, не би пристао да плаћа покрађу, глобу и соџбину по доказу тијех људи пред којима је сок изашао, онда сок изађе на јавност и ако добије пред главарима онога на ког је ствар насочио, плаћа тај покрађу, глобу и дуплира соку соџбину, а ако га сок не могне добити, онда плаћа сок покрађу и све трошкове због тога учињене.

36. — Бива да се сок јави да нешто насочи на некога те је био под сујмом ради неке покрађе, па га његови братственици

клетвом оправдали, у томе случају, ако сок обистини свој доказ, онда онај за кога су се људи клели плаћа крађу, глобу, соптину и сувише плаћа снџема који су се за њега клели колико су се прије клетве погодили, јер прије заклетве у таквим случајевима, они који хоће да се куну, уговоре с онијем те хоће за њега да се куну колико ће им платит за повреду части, ако би послѣ њихне клетве изашла на њега та покрађа ради које хоће они за њега да се куну.

37. — Када арбанас арбанасу огради ждријело, или препре плот па пријеђе преко његове баштине или ливаде — ако му не опрости те, снај те је његово имање, оглобе главари тога те је урвао ждријело — или препро плот 50 гроша и два брва.

38. — Кад арбанас арбанасу без питања посијече дрва у његовој брањевини, па му то онај те је дрво његово не опрости, у томе случају плаћа они који је дрво убрао оно (оном?) те је његово 50 гроша и главари му узимају глобе 50 гроша и два брва.

39. — Кад арбанас арбанасу нехотично похара жито или траву — или му какву другу штету учини, па се они сами за то не нагоде, онда глобари уцјењују ту штету и штетник ју плаћа по тој уцјени, и сувише плаћа глобарима кметовштину саразмјерно уцјени штете, а то је у име њихнијех путнина, а друго не плаћа ништа.

40. — Кад животиња животињу убије не плаћа ништа онај те је његова животиња убила чију другу, нако ако је та животиња позната била за опасну.

41. — Ако насрне на кога чиј пас, па га онај у одбрани убије — или посијече, ако га буде убио — или посјекао оспријед по глави не плаћа за њега ништа, јер се то по томе закључује да га је убио у одбрану себе. А ако ли га је убио или посјекао по задњему трупy, у томе случају плаћа пса, јер се по томе закључује, да га је убио пошто је прошла опасност.

42. — Ако чиј пас учини некоме штету у жито, грожђе и томе слично, па га онај чије је жито — или грожђе убије, у томе случају ако сопственик пса признаде, да његов пас једе такве предмете, онда му се не плаћа за њега ништа. Ако ли он то не признаде, онда главари наредe те се пас разкроји, и ако се у њега нађе од онога плода на који је убијен, онај који га је убио не плаћа за њега ништа. Не нађе ли се у њега од тога плода, онда плаћа пса онај који га је убио.

43. — Кад држава позове арбанасе у вријеме рата, на војску мора ићи од сваке куће по један војник, и ако би се потрефило, да који од таквијех не пође тога главари глобивају по онолико — колико се претходно одреди за такве преступе. А' дозвољаје се у таквијема случајевима, да по који инокосни може наћ другогa мјесто себе да га заступи — а он да га плати, те и тај плаћеник подпада истијема правилима.

44. — Кад се закрвљени арбанаси сами добровољно међу собом мире, они то чине на сљедећи начин: убица позове главаре, пријатеље онога што га је он убио и свјештеника, пак сви ти узму собом убицу и двије женске с двоје ћеце у колијевке и пођу пут куће

убијенога. Кад се кући примакну свежу убици руке и метну му нож за вратом, па га огрну капотом и тако га воде пут куће. А кад дођу пред кућом двојица од њих узму на руке она двоја ћеце у колијевке, а то су куме, и они најпрви улазе у кућу, па за њима улази убица, а за убицом сви други. Кад убица дође на кућње огњиште клекне и преклони главу преко пријеклада, пак онда дође кућњи старјешина — те га дигне, открије, разпути му руке и нож му макне иза врата, па му га зађене за његов пџс, пак се пољуби с њим и говори му да опрашће Богу, Светоме Јовану, људима који су дошли и њему крв свога сина, брата или који био му тај убијени. Иза тога зове убица у своју кућу сву ту пратњу и рођаке му убијенога и учини велику трпезу, па на истој трпези изнесе се умир те крви, т.ј. по више комада оружја од срме, и остави се то рођацима убијенога да узму што хоће, а они по неки пут опрашћу све и не узимају ништа од тога, а по неки, али врло риједко, узимају по нешто од тога. Иза тога постају кумови и побратими рођаци и једне и друге стране, и то је најтврђи умир међу њима, јер риједко, кад иза тога умира сљедује кад освете.

45. — Кад арбанас хоће да продаје што гођ од непокретнијех добара, дужан је питати сву бљизику, и ако који од њих не би купио то за цијену коју му други даљњи даје, онда тек може то продат даљњему.

46. — При таквијема куповицама, може бљизику надбачивати и ко даљњи, само ако би бљизика посујмала, да тај даљњи надбачује то имање, не из тога, што је он рад то купит, него из тога да само подигне цијену томе добру у корист продаваоца, може у томе случају бљизика заклети тога те надбачује, купује ли то за себе, па ако се на то закуне, или бљизика толико за то даје — или му допусти да он плати. А ако се тај на то не би могао заклет, онда се он одбија од надбачивања и продаваоцу остаје да поново погађе (с) бљизиком.

47. — Кад арбанас продаде коме своја сопствена непокретна добра, дио у комуницу остаје му с племеном, па ако се он и изсели и изван племена, — дакле дио у непосредној комуници не може ни један од њих продати.

48. — Кад два арбанаса имају неспоразум око међаша између својијех земаља, траже се најпрви свједоци, па ако их буде рјешавају они клетвом. Не буде ли свједока гледају главари да их они по својој увиђавности нагоде, а не могу ли тијем начином свршит, једној страни затраже по неколико човјека од браства да се за њим закуну, т.ј. да су међаши онудијем кудијем он каже — и то најпослије рјешава ствар.

49. — Кад је некоме потребит пут да прелази преко нечијега земљишта, па се ради тога произведе парница, у томе случају ако се обистини, да је тај од старине имао право пролазити тијем путем, онда му се пут даје бесплатно и за убудуће. Не могне ли се то обистинити, а нађе се да тај не може без тога пута, онда му се пут даје кудијем је о најмање штете, и онај коме се пут даје плаћа га

по увиђавности људи (овијем се начином служи свако право службености).

50. — Кад је арбанас арбанасу нешто дужан, па му дужник не плати на рок, дужитељ га тужи пред главарима, који дужнику одреде рок за измиру, и сваки пут мора дужник дати за себе јемца до тога рока, изузимајући ако је дужник познат за поштена човјека, којег главари могу повјеровати и без јемца.

51. — Ако такви дужник не плати ни на тај рок, онда плаћа за њега јемац, па тек послѣје јемац тражи новце од дужника.

52. — Дужитељ може и добит наплаћивати од дужника на своје новце, и то највиша је у њих допуштена добит 15% и то се код њих зове „девар“. Све што би дужитељ узимао више на своје новце од 15%, зове се код њих камата, и пред главарима камата се не уважаје.

53. — Ће је дуг који је под добит под признаницу по закону турске државе мора се сваке године преписиват, кад се добит редовно не издаје, иначе које године не би се преписао, те године нема ни добити на те новце. Али по арбанашкоме закону, мора дужник плаћати добит на све године, па преписивао га — или не преписивао га дужитељ.

54. — Добит на добит код арбанаса се не узима, изузимајући ако је дужник добровољно добит окренуо у главницу.

55. — Кад се код арбанаса неко презадужи, његово се све узима за дуг и све се дијели међу дужитељима за новцима, а првенства при намири нема нитко.

56. — Ће има воде за натапање земаља, па на истој води има и мљинова, код арбанаса узимље се да је јаче право навртања воде на земље него на мљине. (А како се пази ред натапљања Сокол Бадо не зна о томе, пошто у њих нема таквијех вода.)

57. — Арбанаси имају двије врста комунице браственичке и племенске. Браственичке су мале и могу их бранити један другоме кад хоће; а племенске су више и сматрају се цијелога племена.

58. — Кад се дијели једна кућна арбанашка заједница у којој има отац и синови, онда сваки син добија једнаки дио, а и отац може кад хоће узети дио као који и од синова. Ако отац није жив, но сама мајка, онда мајци се даје из заједничкога имања, колико се види да ће јој доста бити за издржавање, а друго све дијеле синови. Кад родитељи умру њихов дио што претече, иза трошка смрти и укопа дијеле синови на равне дјелове.

59. — Ако се диоба чини пошто су сабрани плодови са земаља онда се чељадинска храна дијели за чељадима, а животињска за животињом.

60. — Кад један од синова има одрасле пунољетне мушке ћече у вријеме диобе, тој одраслој пунољетној ћечи — даје се по увиђавности људи — на име дијела по нешто од животиње, а од другог имања не добијају ништа више нако очин дио.

61. — Кад је један од синова много прије диобе умро, оставивши након себе непунољетно мушко дијете, па стричеви тога

ђетета по смрти његова оца јако умложили имање, то дијете при диоби добија од свега дио као да му је отац жив, т. ј. и од старевине и од притековине.

62. — Кад један од синова умре прије диобе, оставивши након себе женско дијете, при диоби тој ђевојци не даје се никаква дијела, него њено очинство дијеле њени стричеви, а они су само њу дужни удати као своју кћер.

63. — Кад је један од синова умро прије диобе, оставивши након себе само жену без ћеце — па ако се та не преуда, онда при диоби одреди се њој годишње издржавање и то издржавање плаћају јој годишње сва жива браћа њенога мужа до њене преудадбе — или смрти, а дио њенога мужа раздијеле сва браћа.

64. — Кад један од браће умре после диобе — оставивши након себе кћер, та кћер кад се удаде, њено очинство дијеле браћа њенога оца. Ако ли је та ђевојка нешто штетна, те није за удадбу — или ако се иначе од удадбе одрече, онда она остаје на очино имање до своје смрти, али ништа од њега не смије продати. Тако исто бива и кад остане на такво имање и удовица самораница.

65. — Кад у једној кућној заједници остане удовица, па хоће по смрти свога мужа, да из те куће изађе — и да се у род поврати, па да се преудаје, таквој не плаћа се никаква остојбина, нити јој се ишта друго даје осим што јој се нешто одреди на име хране те године што излази из те куће, јер се каже, да је то за ту годину замучила.

66. — Кад један арбанас нема мушке ћеце, при смрти није властан тестаментом оставити своје имање својијема кћерима нит му се би тај тестаменат уважио, само ако има повеће имање, може по нешто препоручит да се даде његовима кћерима, али цијело имање никако. Може такви завјештат што гођ и на каква Богоугодна дјела и то ако има готови новаца — или стоке, а да се земља за то продаје ни то му не може бит.

67. — При вјерењу ђевојке дужан је младожења при давању прстена дати нешто да се учини једна трпеза у кућу ђевојачку — или ће гођ на крчму. За тијем дужан је дат прије но узме ђевојку роду исте до 600 гроша и то се даје ђевојци за хаљине. Још је дужан младожења, онога дана кад узима ђевојку послати роду исте — 20 ока брашна, 20 ока вина, 5 ока ракије, 5 ока сира и пециво, и то је дужна кућа из које је ђевојка дати својијема браственицима јер то њима припада, те ако га та кућа не би ни узела од младожење, она га је дужна дати браственицима. То се код њих зове „ђевојачки колач“ — или „брацки колач“.

68. — Ако некемо пусто остане његово имање, а нема у близини по степенима сродства мушкога наслједника, онда се тражи ко је по крвном сродству њему најближи тај и наслјеђује његово имање, па ако му је далеко и на десет пасова, и то се рачуна по мушкој линији, а никако по женској, јер женске код њих никако не наслјеђују.

69. — Код арбанаса даје се животиња под наполицу и под кесим.

70. — Кад један дадне друтоме краву под наполицу, ако му наполичар не плати пола краве, онда властникова остаје главна крава а приплод од ње дијеле на поли, и сувише наполичар му плаћа на његову главну краву годишње по оку и до двије масла, како се кад погоде. Ако му плати полу краве онда су им сва говеда на поли. Тако бива и са ситнем животињом.

71. — Бива да који дадне некоме по нешто животиње под кесим, и у томе случају кесмичар плаћа властнику, на сваку главу примјени из њега оваца годишње по оку вуне, а по који пут и по нешто сира, и главне му браве у своје вријеме повраћа, т. ј. онолико и онаквијех глава колико је од њега примио. Тако бива и с другом животињом.

72. — Дају се код и њих и волсви под изор, и за то су правила код њих исто као и код нас.

73. — Код арбанаса дају се за осигурања дугова покретна и непокретна добра у залог.

74. — Кад се покретна ствар дадне у залог, она стоји при дужитељу до рока, па на рок сврши се ствар према предходној погодби, т. ј. ако дужник не дадне новце на рок, ако су уговорили остаје за дужитеља ствар у намиру за дуг, а ако су уговорили да се ствар на рок продаде, тако се и учини.

75. — Кад је у залог (подлог) непокретно добро њега држи сопственик, али полу плода с њега даје дужитељу до рока за измиру одређенога. Ако на рок дужник не плати, добро заложно се продаје, и најприје се дужитељу томе — те му је добро било у залог у измире његови новци, т. ј. кад је дужник и још коме без њега дужан.

2. — Чиновни код Арбанаса

1. — Најнижи чин је код њих глобарски, пак долази главни старјешина глобарски, пак онда долазе главари од главнијех брства, пак племенски барјактар, а последије има свако племе свога буљутбашу; и најпослије сва племена имају једнога „Серђеде“.

2. — Глобари равни су нашијем помотњицима кметовским, а главни старјешина глобарски раван је нашему главном кмету, а главари равни су нашим старим стотинашима, а барјактар раван је нашему староме капетану. Буљутбаша сматра се као владин повјереник, а нема више власти од барјактара, наоко је још млога мање. А серђеде пак раван је једноме окр. капетану, али који има у исто вријеме у рукама и власт војничку.

3. — Глобари не суде ништа, само кад се догоди какво зло у племе, морају ићи на позив свога старјешине или главара, да казне онога који је зло учинио и да одрже ред.

4. — Старјешине глобарске суде све мање парнице у племену — а могу судити и више, ако парничари пристају на њихово суђење.

5. — Главари такође суде све што прође мимо глобарски старјешина, ако пристају парничари на њихово суђење.

6. — А барјактари суде све оно што не могу пресудити главари.

7. — Буљугбаша суди све оно што не пресуде племенски главари и то вазда с покојим од главара, а он пази и како се ред одржаје по племену.

8. — А све парнице које не сврше племенски главари и буљугбаша долазе код Серђеда, код којег мора бит по један главар од свакојег барјака или племена. Тај суд којему је предсједник Серђеда зове се „Суд горски“ који суди по закону Лекину. И главари племенски на измјену долазе те стоје код Серђеда свакојег мјесеца по један, њима влада Турска за по тај један мјесец што стоје код Серђеда даје плате по 300 гроша у злато. Осим тога ти главари са Серђедом узимају од парничара за сваку пресуду према вриједности на сто пет.

9. — То је највиши „Горски суд“ али бива да по који парничар, кад му се ускрива на пресуду тога суда, пође и код Валије, и у томе случају, Валија позове по неколико тијех главара, те извиди, јесу ли ту парницу право пресудили по Закону Лекину. А по који пут, ако Валија посујма у правичност тијех главара, позове друге главаре од племена те њих пита, јели то право пресуђено по закону Лекину, а по који пут то Валија чини и по захтијевању парничара који је незадовољан с пресудом. Но сваки пут Валија у контролу чини у границама закона Лекина.

10. — Серђеду је и томе највишем Горскоме суду сједиште у Скадар, и суђењу тога суда припадају Грудџи, Хотџи, Клименти, Кастрати, Шкрели, Речи, Лохе, Котилик, Грижа, Бузауџ, Шаља, Шош, Пулт, а то се зову Малесије, и сва су та племена по горама те се по који пут каже, за „Лекин закон“ „Горски закон“ стога што се суди по њему онијема који живе по горама. У та племена има и мухамеданаца али се и они држе тога закона као и католици.

3. — Предање о Лекину Закону

Лекин закон зове се по војводи Леки Дукађинцу. а Сокол Бацо не зна ко је био тај Лека — и у која доба је живио, тако исто не зна, је ли тај закон био писмен — или је остао по устменој кажевању. Он почетак води од Леке, а прилика је да је бивало и придавање, јер и Сокол каже, да се прије по мање за крви давало. Дакле има измјена, али у главноме још од Леке држе се арбанаси тога закона. Од њих није опадало ни једно племе, т. ј. није ни једно племе опало да се суди по турскоме закону, него сва она племена, која су у почетку примила тај закон и сад се њега држе. Кад су арбанаси подпанули под власт турску, оставила их је влада турска, да се суде по томе Лекину закону, и да не дају турској влади никаква данка, ни да јој чинје какву другу послугу узимајући само то, да јој дају војску у вријеме рата.

Покупио по доказу Сокол Баца из Груда.

Подгорица 1/12 1894

Окр. капетан
Ј. Лазовић